

Kul'turologija (Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta). – 2008. – №28 (129). – S.19–25.

12. Moskalenko L. B. Massovyj chelovek: svojstva i harakteristiki / L. B. Moskalenko // Kul'tura narodov Prichernomor'ja. – 2006. – №86. – S.120–123.

Kaplina V. A., student, Personnel Training Institute for the Bodies of Justice of Ukraine the Yaroslav the Wise National Law University (Ukraine, Kharkov), Kaplinavlads85@gmail.com

Eclecticism in philosophical thought: from antiquity to modernity

Article deals with the historical aspect of the formation of eclecticism from the Ancient times to the present day, its essence and forms at different stages of the development of philosophical thought. Its place in the philosophical conception of postmodern and human consciousness of the XXI century are determined. The causes of change in the attitude of thinkers to eclecticism from its full adoption to the same complete denial and, finally, the emergence of a «new» eclecticism in postmodern.

Keywords: eclecticism; postmodern, consciousness, Antiquity, Enlightenment, New time, crisis, sophistry.

* * *

УДК 008.009:140.8:[001:17]

Луц У. І.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії та економіки, Львівський національний
медичний університет ім. Данила Галицького
(Україна, Львів), ulyana.lushch@gmail.com

Мультикультуралізм в контексті проблеми ідентичності та постнекласичної науки

Метою статті є з'ясування ролі мультикультуралізму у формуванні нових типів ідентичності та у розвитку постнекласичної науки в умовах глобалізації. У дослідженні були використані компаративний та каузальний аналіз, синтез, абстрагування, феноменологічний і дескриптивний методи. Явище мультикультуралізму розглядається в демографічному, ідеологічному та етико-психологічному аспектах. Обґрунтовано позитивний вплив мультикультуралізму на розвиток громадянського суспільства та постнекласичної науки. Проаналізовано позитивні наслідки мультикультуралізму: актуалізація громадянської ідентичності, формування нової мультикультурної ідентичності, забезпечення високого рівня критичного мислення у науковому пізнанні та розширення етичного горизонту науки. Доведено, що мультикультуралізм та глобалізація є хоч і протилежно спрямованими, але тісно пов'язаними і взаємозалежними явищами: мультикультуралізм виникає як реакція на зумовлену глобалізацією акультурацію, але водночас розгортання позитивних наслідків мультикультуралізму є можливим тому, що сучасний світ політично, економічно та культурно інтегрований завдяки глобалізації.

Ключові слова: мультикультуралізм, глобалізація, громадянська ідентичність, мультикультурна ідентичність, постнекласична наука, акультурація, релятивізація, толерантність.

Сучасні інформаційні та комунікаційні технології відкрили нові можливості для співпраці, зблизивши людей та зробивши умовними кордони між державами. Відстань більше не є перешкодою для соціально-економічних та наукових проєктів, що підтверджується зростанням кількості транснаціональних корпорацій. Внаслідок інформаційної революції виникли віртуальні мережі та спільноти, що долають національні та культурні відмінності. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій став рушієм низки культурних трансформацій у світовому масштабі. Модерна модель просторово-часової єдності втратила актуальність. За словами Зігмунда Баумана, «територія» втратила цінність для сучасних людей, які можуть вільно і швидко пересуватися та спілкуватися без перешкод. Тому ті, хто може собі це дозволити живуть виключно в часі, а не в просторі [3].

За цих обставин у сучасному світі розгортаються два тісно пов'язані і водночас у багатьох аспектах суперечливі явища: глобалізація та мультикультуралізм.

Глобалізація – це процес, який полягає в тому, що культури впливають одна на одну та стають схожими через торгівлю, імміграцію і обмін інформацією та ідеями. Глобалізація, модернізація, вестернізація та американізація тісно пов'язані, але ці поняття є різними і позначають різні процеси. Зокрема, модернізація асоціюється з об'єктивністю, компетентністю та науковим знанням, а вестернізація має ціннісну конотацію (розглядається як переймання Західної системи цінностей) та асоціюється з людськими правами, демократією та індивідуальністю [9, с. 67]. У сучасну добу, коли завдяки розвитку інформаційних технологій, транспорту і торгівлі невинно зростають міжнародна мобільність та міжкультурні контакти, стає неможливо залишатися осторонь глобалізаційних процесів. Прямо чи опосередковано сучасна людина зазнає акультурації: навіть ті, хто залишаються в межах своєї культури, не переїжджаючи в іншу країну і не маючи прямих контактів з представниками інших культур, не можуть уникнути непрямого глобалізаційного та міжкультурного впливу через продукцію глобальних брендів, ЗМІ, фільми та серіали [9, с. 65]. Цей тип акультурації психологи Сильвія Чен, Вероніка Бенет-Мартінез та Майкл Бонд (Chen, Benet-Martinez & Bond) назвали «аккультурацією, заснованою на глобалізації», тоді як у випадку, коли людина змінює географічну локацію, переїжджає до іншої країни або працює в іншій країні впродовж тривалого періоду часу, це вже «аккультурація, заснована на імміграції» [4]. Акультурація не є ні новим феноменом, ні новим поняттям. Єдине, чим відрізняється акультурація на початку ХХІ ст. – це масштаб її розгортання завдяки науково-технічним досягненням. До того ж, якщо в першій половині ХХ ст. акультурація була об'єктом дослідження як процес, що відбувається на рівні групи/спільноти, то на зламі тисячоліть дослідники зосередилися на акультурації на рівні індивіда, на рівні досвіду та переживань окремої людини [9, с. 77].

Мультикультуралізм – на противагу спричиненій глобалізаційними процесами акультурації – можна окреслити як систему переконань та поведінкових стратегій, яка ґрунтується на визнанні рівності усіх етнокультурних груп і толеруванні культурної розмаїтості та має за мету створення умов для повноцінної співпраці між різними культурними спільнотами у певному суспільстві. Ісайя Берлін та Герберт Маркузе, які формували концепцію мультикультуралізму, характеризували мультикультурне суспільство як демократичну спільноту, в межах якої рівноправно взаємодіють різні культурні групи і кожна окрема людина вільно користується своїм правом на реалізацію своєї культурної ідентичності. Різні аспекти мультикультуралізму, а також його взаємозв'язок з ідентичністю та глобалізацією розглядали П. Адлер, К. Апель, З. Бауман, Д. Белл, С. Бенхабіб, П. Бергер, Р. Бернстайн, Ю. Габермас, С. Гантінгтон, Н. Глейзер, Т. Геран, Е. Гідденс, М. Дойчева, Р. Кастель, В. Кімліка, Е. Морен, Ч. Тейлор та інші.

Отже, на відміну від глобалізації, яка через акультураційні процеси зумовлює ціннісно-культурну

уніфікацію, мультикультуралізм сприяє утвердженню культурної розмаїтості. Проте мультикультуралізм виник внаслідок глобалізації, адже динаміка міграції та міжкультурної взаємодії, з одного боку, і неможливість повної уніфікації та усунення культурних відмінностей, з іншого боку, зумовили потребу створення певної моделі міжкультурної взаємодії. Без глобалізації не було б мультикультуралізму: мультикультуралізм виник як спосіб реагування на виклики глобалізованого світу.

Звісно, мультикультуралізм не є панацеєю від усіх соціально-політичних недугів сучасності, його впровадження у соціальну практику виявляє вагомі недоліки, які спровокували різку критику політики мультикультуралізму у сучасних філософських та соціально-психологічних дослідженнях (зокрема у працях Т. Сарацина «Німеччина: самоліквідація» та Н. Сеннелса «Серед мусульман-злочинців. Досвід психолога»). Критики стверджують, що мультикультуралізм – продукт ідеалізації і його ефективне застосування в соціально-політичній дійсності є неможливим. Але, врешті, те ж саме можна стверджувати й про, наприклад, демократію, адже в світі немає суспільства, яке б абсолютно відповідало усім критеріям демократії як теоретичної моделі. На практиці кожна теоретична модель має відхилення і недоліки. Тому мультикультуралізм варто розглядати як одну з таких моделей, яку неможливо у всій повноті відтворити на практиці, але вже самі намагання наблизитись до ідеалу цієї моделі, заснованої на загальнолюдських цінностях, гармонізують та демократизують багатокulturне суспільство. Попри полярність позицій щодо мультикультуралізму та радикалізм його критики, ця стаття присвячена розгляду переваг мультикультуралізму.

Мета статті – з'ясувати роль мультикультуралізму у формуванні нових форм ідентичності та у розвитку постнекласичної науки в умовах глобалізації. Для досягнення мети у дослідженні були використані компаративний та каузальний аналіз, синтез, абстрагування, феноменологічний і дескриптивний методи.

Термін «мультикультуралізм» виник у 60–х роках ХХ ст. у Канаді для позначення культурної, етнічної та релігійної неоднорідності країни, а незабаром він отримав ще одне значення – стратегії державної політики, спрямованої на інтеграцію без асиміляції та захист культури автохтонних народів. Після Канади мультикультуралізм обрали Австралія та США, коли спрямована на гомогенізацію політика зазнала невдачі. У 80–х та 90–х роках мультикультуралізм став популярним в Європі та набув специфічних рис з огляду на європейський історично-культурний контекст. Канада, Австралія та США – держави, що постали внаслідок імміграції і тому культурний плюралізм є для них є звичним та органічним. Натомість європейські держави – національні за своїм походженням та суттю і з імміграційними процесами зіштовхнулися тільки нещодавно, тому мультикультуралізм тут не завжди оцінюється позитивно, наслідком чого є зростання популярності ультраправих політичних сил в останні роки. Віл Кімліка (Kymlicka) зауважує, що запорукою ефективності мультикультурної політики є мультикультурне за своїм складом суспільство: «Мультикультуралізм, вірогідно, працює ефективно,

коли спільнота є дійсно мультикультурною, тобто, коли іммігранти приїжджають з різних країн, а не переважно з однієї» [6, с. 73]. Він зауважує, що у випадку, коли значна кількість іммігрантів є представниками однієї культури, то це призводить до утворення «анклавів», що кидають виклик автохтонній спільноті, а відтак, до сепарації суспільства та внутрішнього протистояння.

Мультикультуралізм у сучасному трактуванні є багатовимірним поняттям і має декілька значень: 1) як термін, що описує демографічну структуру суспільства; 2) як політика та ідеологія рівності та розмаїття; 3) як ставлення до культурного розмаїття у суспільстві. Мультикультуралізм на рівні індивіда означає визнання та підтримку культурних відмінностей у суспільстві [9, с. 247]. «Мультикультуралізм як ідеологія передбачає, що культурні відмінності *повинні* визнаватися та цінуватися усіма групами суспільства. Ідеології *нормативні* за своєю природою» [9, с. 248]. Мультикультурної демографічної структури недостатньо, щоб суспільство було мультикультурним у повному сенсі. Мультикультурна демографічна структура є дескриптивним компонентом, який повинен доповнюватися нормативним компонентом – піклуванням держави про права і добробут усіх її громадян незалежно від їхнього расового походження, мови, релігійної, культурної та етнічної приналежності тощо. Мультикультуралізм також не доцільно ототожнювати з толерантністю, оскільки він хоч і ґрунтується на культурній толерантності, але не зводиться до неї. Ідеологія мультикультуралізму полягає не просто в толеруванні культурних відмінностей, а обов'язково у створенні умов для розгортання, прояву цих відмінностей, у сприянні співпраці між різними культурними групами та у трансформації суспільства з метою їхнього комфортного співіснування.

Пріоритетність горизонтальних зв'язків, скасування ієрархії культурно-ціннісних систем та децентралізація (розмивання меж між культурним центром і культурною периферією) свідчать на користь того, що мультикультуралізм – продукт постмодерну. Постмодерна доба характеризується поваленням етноцентризму та релятивізацією цінностей. Розмаїття стало основною рисою сучасного життя. Етичну основу мультикультуралізму становить релятивізація, яка урівнює різноманітні культурно-ціннісні системи, забезпечує правом на самовизначення і життя згідно з власними переконаннями кожного члена суспільства, а також закладає фундамент толерантності, нейтралізуючи оціночну позицію людини щодо культурних традицій, відмінних від її власної. Релятивізація, відтак, має два наслідки: з одного боку, толерантність та нейтральна позиція щодо поглядів іншого уможливають мирне співіснування різних культурних груп, але, з іншого боку, це призводить до радикального індивідуалізму та атомізації суспільства, коли людина не просто толерує світогляд інших, а стає байдужою до інших, зосереджуючись на власних інтересах та залишаючись осторонь проблем представників інших культурних груп. Задля уникнення цих негативних наслідків ідеологія мультикультуралізму доповнює релятивізацію настановою до міжкультурної співпраці, взаємозбагачення та інтеграції різних культурних груп в єдину політичну націю.

Отже, мультикультуралізм робить величезний внесок у розвиток громадянського суспільства. За визначенням

передбачаючи етичний плюралізм та водночас між-культурну співпрацю, мультикультуралізм актуалізує потребу формування універсальної ідентичності, яка об'єднає людей з різним культурним походженням та забезпечить ефективну соціальну взаємодію. Такою універсальною ідентичністю стає ідентичність людини як громадянина, заснована на спільних для всіх громадян властивостях та принципах. Виховання такої ідентичності, що покликана здійснювати інтеграційну функцію всупереч культурним відмінностям, повинно бути в основі визначення напрямів освітнього процесу. Освіта в умовах мультикультурності суспільства повинна формувати ідентичність громадянина.

Джон Роулз (Rawls) виділяє публічну та непублічну ідентичність [10, с. 30]. Розрізнення публічного та непублічного вимірів ідентичності є засадничими для кристалізації засадничих принципів ідентичності громадянина у мультикультурному суспільстві. В рамках теорії ліберальної демократії публічна сфера є набагато вужчою, ніж непублічна. Публічний вимір – це сфера соціальної взаємодії та відносин з державою, де панують загальні базові правила, яких має дотримуватися кожен безвідносно до культурно-світоглядних відмінностей, оскільки вони покликані захищати базові інтереси усіх членів суспільства (приватну власність, здоров'я, безпеку тощо), забезпечувати їхні громадянські свободи (свобода думки, свобода слова тощо) та політичні права (право голосувати, право балотуватися тощо). Тобто публічна ідентичність ґрунтується на публічній моралі – загальних, спільних для всіх, універсальних цінностях та правилах поведінки [11, с. 160–162]. Отже, публічна ідентичність – це громадянська ідентичність, ідентичність людини як громадянина, ідентичність, яка виражає приналежність до певної політичної спільноти [7, с. 369]. Публічна або громадянська ідентичність конститує соціальну роль людини як громадянина, тобто визначає права, обов'язки та чесноти (зокрема, толерантність, здатність йти на компроміс тощо) людини як громадянина попри культурні відмінності. В умовах культурної розмаїтості, індивідуалізації потреб, фрагментації та атомізації суспільства, справедливості є тим благом, прагнення до якого об'єднує людей. «Справедливість забезпечує ... громадян цілями, що надають глибокої ... єдності ліберальній спільноті» [8, с. 219].

Непублічний вимір – це сфера, в яку не втручається держава, і невтручання гарантується якраз публічною ідентичністю, це приватне життя людини, в якому вона користується свободою жити згідно з власним уявленням про благо і щастя. По-перше, непублічна ідентичність поділяється на особисту ідентичність та групову ідентичність. Групова ідентичність включає широкий спектр ідентичностей (культурну, релігійну, національну тощо): наприклад, людина як італієць чи бельгієць, мусульманин чи християнин, анархіст чи демократ, соціаліст чи капіталіст тощо. Особиста ідентичність пов'язана з різними видами групової ідентичності, носіями яких є конкретна людина [11, с. 163–164], але ґрунтується на етичних засадах, які кожна людина повинна обрати і сформувати для себе самостійно. Тобто моральним підґрунтям непублічної ідентичності є концепція щасливого життя, яку кожна людина окреслює для себе на основі власних філософських, релігійних та

культурних цінностей та власного бачення блага і цілей свого життя [10, с. 31, 136].

Окрім актуалізації громадянської ідентичності, мультикультуралізм створює умови для формування нового типу ідентичності – мультикультурної ідентичності – та нової субкультури – яппі. Поява цих нових форм соціального буття людини стала можливою завдяки поєднанню ідеологічних принципів мультикультуралізму з глобалізаційними процесами та особливостями інформаційної доби.

Мультикультурна ідентичність формується за умов, коли людина тривалий період проживала і працювала в різних країнах або виховувалася в полікультурному середовищі. Глибинне усвідомлення людиною своєї приналежності до кількох ціннісно-культурних систем свідчить про мультикультурну ідентичність. Мультикультурна ідентичність – нефіксована, динамічна, рухома, відкрита до змін, гнучка. Вона ґрунтується на новому типі самосвідомості, на готовності до трансформації, адаптації та обговорення нових явищ та форм дійсності, на здатності жити «поміж» чи-то «на межі» різних культур, типів мислення. Мультикультурна особа – це людина, яка безперервно стає частиною певної культури і водночас відокремлюється від якоїсь культури, це людина, що перебуває в постійному культурному становленні. Мультикультурна людина у різному культурному середовищі застосовує різні поведінкові моделі, проявляє різні (що не означає протилежні чи суперечливі) погляди, проживає різні життя (одночасно чи поетапно) [2].

Субкультура яппі (з англійської «young urban professional person» – молода міська особа-професіонал) відображає новий тип молодих амбітних людей, які ставлять чіткі цілі у своєму житті, власною працею досягають професійного успіху і заможності та користуються перевагами інформаційної глобальної доби. Це покоління молодих людей, які елегантно одягаються, щоб підкреслити свій статус та створити належний імідж для партнерів, живуть і мислять у рамках західної ціннісної парадигми, легко адаптуються до нових обставин, вільно розмовляють англійською, активно налагоджують міжнародні ділові зв'язки, беруть участь у транснаціональних проектах і водночас реалізують свої мрії та захоплення у сфері дозвілля, не обмежуючись виключно професійним життям. Вони – космополіти, які прагнуть жити повним, різностороннім життям без культурних стереотипів, кордонів та обмежень [1, с. 98].

Нові цінності, нові поведінкові моделі та нові типи ідентичності формують світогляд сучасного вченого, а отже, безсумнівно, впливають на розвиток науки XXI ст. Карл Поппер стверджував, що наукові гіпотези та теорії ґрунтуються не лише на наукових фактах, аде їхнім фундаментом завжди слугують певні філософські ідеї, крізь призму яких у той чи інший спосіб інтерпретуються наукові факти. Томас Кун називав їх «метафізичною частиною парадигми», маючи на увазі засадничі для наукового розвитку філософські уявлення про світобудову, що не редукуються до наукових фактів. Отже, світоглядні, теоретично-філософські переконання вчених впливають на верифікаційні практики пошуку доказів та перевірки теорій – і дуже часто вплив цих переконань залишається невидимим, що й дає підстави для утвердження фундаменталістами об'єктивності

наукового знання. Насправді ж наукове знання формується в рамках теоретично-філософських переконань наукової спільноти. Як стверджує Енн Кадд (Cudd), наводити приклади переконань, які визначають наукову парадигму сучасності, надзвичайно важко, оскільки вплив таких теоретично-світоглядних переконань стає видимим та зрозумілим лише в ретроспективі [5, с. 306]. Наприклад, у класичній науці, зокрема у хімії XVII ст., поява поняття «флогістон» була зумовлена вірою чи-то переконанням у тому, що все, що є видимим, з необхідністю є субстанцією, навіть полум'я. Отже, істинність наукового знання встановлюється не на основі кореспондентської теорії, а на основі когерентної теорії: наукове знання є істинним, якщо воно є когерентним, відповідним до переконань наукової спільноти, до того, що самі науковці вважають істинним. Згідно з фундаменталістським підходом, наукове знання є об'єктивним та абсолютним, оскільки теорія відповідає дійсності. Натомість, згідно з концептуалістським підходом, наукове знання є соціально та історично відносним, хоча це не означає, що воно є суб'єктивним, оскільки соціальний характер науки надає йому об'єктивності, яка полягає у визнанні цього знання істинним в конкретному історично-культурному середовищі усіма членами конкретної наукової спільноти. Тож джерелом наукової об'єктивності є публічна наукова практика, інтерсуб'єктивність та критичне рецензування вченими результатів один одного.

Окрім світоглядних, теоретично-філософських переконань, наукові теорії також зазнають впливу особистих вподобань та соціальних упереджень вчених. Тому прибічники контекстуалістського підходу стверджують, що наука – це, передусім, суспільна діяльність. По-перше, наука є результатом спільної діяльності людей, в ході якої люди повторюють, критикують та виправляють теорії один одного, а також допомагають одне одному, оскільки в сучасній науці жодне дослідження, жоден експеримент не може здійснюватися лише однією людиною; сучасність – це доба групових проектів, для цього потрібно залучити групу фахівців. По-друге, кожен вчений належить до певної культури, цінностями якої керується впродовж життя, а також зазнає впливу інституту освіти, через який також засвоює спільні з іншими цінності, джерела, принципи та переконання. По-третє, оскільки обладнання та технології потребують значних витрат, сучасна наука, як ніколи раніше, залежить від фінансування, а отже, від підтримки уряду, приватних філантропів та суспільства загалом. Тож навіть проблематика наукових досліджень та актуальність наукових зацікавлень вчених визначається рішенням групи людей, які керуються певними культурними цінностями та світоглядними орієнтирами у прийнятті рішення про фінансування: яке поле дослідження варте витрат і який саме науковий проект отримає кошти. Навіть рецензенти статей у збірниках впливають на напрямки наукового розвитку, приймаючи рішення про публікацію статей з результатами тих чи інших досліджень [5, с. 306–307].

На думку Енн Кадд, мультикультуралізм впливає на епістемні цілі науки. Посилаючись на Сандру Гардінг (Harding), вона доводить, що якщо наука як соціальний інститут складається лише з певної привілейованої елітної групи людей (в гендерному, етнічному, расовому чи іншому аспектах), то наукове знання приречене на

містифікацію, оскільки усі члени такої наукової спільноти мають однакові стереотипи та упередження, а отже, не здатні критично аналізувати результати досліджень один одного. Тому для досягнення наукової об'єктивності в сенсі концептуалістського підходу потрібно, щоб наукова спільнота складалася з людей, які керуються різними культурними цінностями, тобто щоб світоглядні, теоретично-філософські переконання, що визначають напрям наукового дослідження, а відтак і напрям розвитку суспільства загалом, були якомога більш строкатими, розмаїтими, неоднотипними і навіть протилежними. Адже саме ця строкатість забезпечить здорову критику наукових теорій та їх адекватне впровадження у практику [5, с. 307–308, 310]. До того ж, у випадку, коли наука буде заангажована в соціальну політику, несправедливу щодо певних гендерних, етнічних, культурних чи соціальних груп, ця несправедливість буде відразу виявлена та усунута завдяки мультикультуралізму наукової спільноти.

Висновок. Тож, як свідчать результати цього дослідження, мультикультуралізм та глобалізація є хоч і протилежно спрямованими, але тісно пов'язаними і взаємозалежними явищами. З одного боку, мультикультуралізм – протилежний до глобалізації, оскільки на противагу культурній уніфікації, що здійснюється глобалізаційними процесами, його метою є утвердження культурного плюралізму та забезпечення міжкультурної співпраці. Явище мультикультуралізму, яке складається з демографічного, ідеологічного та етико-психологічного компонентів, виникає як реакція на проблеми, що виникли внаслідок зумовленої глобалізацією акультурації. Однак, з іншого боку, розгортання позитивних результатів мультикультуралізму та їх поширення у різних країнах є можливим тому, що сучасний світ політично, економічно та культурно інтегрований завдяки глобалізації. Мультикультуралізм здійснює позитивний вплив на розвиток громадянського суспільства та постнекласичної науки. До його переваг слід зарахувати передусім надання особливої значущості громадянській ідентичності, що покликана стати фундаментом співпраці між різними культурними групами в межах однієї країни. Мультикультуралізм також створює умови для формування нової мультикультурної ідентичності та япні субкультури, розгортання яких є можливим завдяки досягненням інформаційно-комунікаційної революції. Мультикультуралізм робить вагомий внесок у розвиток постнекласичної науки: забезпечує високий рівень критичного мислення, сприяє формуванню належного теоретичного підґрунтя для перевірки наукового знання на істинність та розширює етичний горизонт науки.

Список використаних джерел

1. Жангожа Р. Мультикультуралізм: pro et contra [Електронний ресурс] / Рустем Жангожа. – Київ-Львів: ДУ «Інститут всевітньої історії НАН України», 2016. – 208 с. // Zhangozha R. Mul'tykul'turalyzm: pro et contra [Elektronnyj resurs] / Rustem Zhangozha. – Kyev-L'vov: DU «Instytut vsesvitn'oi' istorii' NAN Ukraïny», 2016. – 208 s. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/images/nak_mon_partneriv/Manuskript-Final.pdf
2. Adler P. Beyond Cultural Identity: Reflections on Cultural and Multicultural Man [Електронний ресурс] / Peter Adler // Culture Learning: Concepts, Application and Research / Richard Brislin Ed. – Honolulu: University Press of Hawaii, 1977. – P.24–41. – Режим доступу: <https://www.mediate.com/articles/adler3.cfm>
3. Bauman Z. The Individualized Society / Zygmunt Bauman. – Gonic, New Hampshire: Odyssey Press, 2013. – 272 p.

4. Chen S. X., Benet-Martínez V., & Bond M. H. Bicultural Identity, Bilingualism, and Psychological Adjustment in Multicultural Societies: Immigration-Based and Globalization-Based Acculturation / Sylvia Chen, Veronica Benet-Martínez, Michael Bond // *Journal of Personality*. – 2008. – №76. – P.803–838.

5. Cudd A. E. Multiculturalism as a Cognitive Virtue of Scientific Practice / Ann E. Cudd // *Decentering the Center: Philosophy for a Multicultural, Postcolonial, and Feminist World* / Uma Narayan, Sandra Harding Eds. – Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2000. – P.299–317.

6. Kymlicka W. Multiculturalism: Success, Failure and the Future [Електронний ресурс] / Will Kymlicka. – Washington, DC: Migration Policy Institute, 2012. – Режим доступу: <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM-Multiculturalism-Web.pdf>

7. Kymlicka W., Norman W. Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory / Will Kymlicka, Wayne Norman // *Ethics*. – 1994. – №104. – P.352–381.

8. Macedo S. Charting Liberal Virtues / Stephen Macedo // *Virtue: Nomos XXXIV* / J. Chapman and W. Galston Eds. – New York: New York University Press, 1992. – P.204–232.

9. Murdock E. Multiculturalism, Identity and Difference: Experience of Culture Contact / Elke Murdock. – London: Palgrave Macmillian, 2016. – 345 p.

10. Rawls J. Political Liberalism / John Rawls. – New York: Columbia University Press, 2011. – 576 p.

11. Spiecker B., Steutel J. Moral Identity and Education in a Multicultural Society [Електронний ресурс] / Ben Spiecker, Jan Steutel // *Studies in Philosophy and Education*. – 1996. – №15. – P.159–165. – Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/808a/0128dc71a1bc7c65fa8a45491b7319d9cf25b.pdf>

Lushch U. I., PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Philosophy and Economics, Danylo Halytsky Lviv National Medical University (Ukraine, Lviv), ulyana.lushch@gmail.com

Multiculturalism in the context of identity problem and post–non–classical science

The paper aims to clarify a role of multiculturalism in new identity types forming and in the post–non–classical science development under conditions of globalization. Comparative and causal analysis, synthesis, abstraction, phenomenological and descriptive methods were used for the research. The phenomenon of multiculturalism is considered in demographical, ideological, ethical and psychological aspects. A positive influence of multiculturalism on the development of civil society and post–non–classical science is argued. The positive results of multiculturalism are analyzed: the civic identity mainstreaming, a new multicultural identity forming, providing a high level of critical thinking in scientific cognition and widening the ethical horizon of science. It is proved that, although multiculturalism and globalization are opposite–directed phenomena, they are closely related and interdependent: multiculturalism arises as a reaction to acculturation caused by globalization, but – at the same time – the deployment of multiculturalism positive results is possible due to the fact that the contemporary world is politically, economically and culturally integrated by globalization.

Keywords: multiculturalism, globalization, civic identity, multicultural identity, post–non–classical science, acculturation, relativization, tolerance.

УДК 292/299:217.5

Мальцев О. В.,

здобувач кафедри філософії, Житомирський державний університет ім. І. Франка (Україна, Житомир), olegmaltsev861@gmail.com

Шляхи й методи удосконалення природи людини в саєнтології

Метою даної статті є розгляд шляхів та методів удосконалення природи людини в доктрині саєнтології. На базі аналітичного дослідження корпусу саєнтологічних текстів в статті розглянуто теоретико–методологічна та практична актуальність вивчення проблеми удосконалення природи людини в Міжнародній Церкві Саєнтології (МЦС). Обґрунтовано тезу про те, що концепція удосконалення природи людини саєнтології та саєнтологічні

практики, з нею пов'язані, дозволяють розглядати доктрину Церкви Саєнтологів як типову для містико–релігійних рухів New Age синтетичну будову, яка поєднує окремі ідеї ведичного вчення, буддизму, іудаїзму, гностичизму, даосизму, античної філософії, а також уривки християнських догматів, філософії Ф. Ніцше і психоаналізу З. Фройда.

Ключові слова: саєнтологія, філософії Ф. Ніцше, психоаналізу З. Фройда.

Друга половина ХХ ст. в релігійному житті людства ознаменувалося розгортанням новітніх релігійних рухів (New Age), які ламали межі традиційної релігійності, утворюючи різноманітні «мікси» старих та нових релігійних доктрин Сходу та Заходу, поєднували в своїх релігійних конструкціях риси містико–окультних та езотеричних рухів Європи з шаманізмом, розробляли власні практики удосконалення людини, намагаючись розширити антропологічні горизонти людства в свій, інколи досить екзотичний спосіб. Однією з найдискусійніших релігійних течій та практик New Age, поза сумнівом, є Міжнародна Церква Саєнтології. Протягом свого існування Церква неодноразово опинялася в епіцентрі різного роду скандалів, судових процесів тощо, в деяких країнах світу її діяльність заборонена. Проте, кількість прихильників МЦС в світі зростає. Церква діє також і в Україні та інших країнах пострадянського простору.

Отже, релігієзнавче дослідження антропологічної концепції саєнтології є актуальним як в теоретичному аспекті вивчення специфіки синтетичних новітніх релігійних течій, так і в практичному вимірі, оскільки саєнтологи пропонують кожній людині практики самоудосконалення, дотримуючись яких кожен може, за їхнім твердженням, досягнути не лише здоров'я і щастя, але й успіху в бізнесі. Саєнтологи розробили власну «прикладну релігійну філософію», «інструменти» для покращення себе і свого існування. Вони вважають, що використовуючи саєнтологію, людина може підвищити свій рівень духовного усвідомлення її здібностей і навіть усвідомити власне безсмертя.

Метою даної статті є розгляд специфіки антропологічної концепції саєнтології на основі вивчення її матеріалів, що знаходяться у вільному доступі, а також релігієзнавчий аналіз шляхів і методів удосконалення людини, які пропонують своїм adeptам саєнтологи.

Саєнтологія пропонує своїм adeptам практичні методи (так звані «технології») допомоги людині у вирішенні її матеріальних та психологічних проблем і досягненні духовних цілей, а також езотеричне знання, яке відкривають послідовникам вчення по мірі опанування ними саєнтологічною доктриною та практикою. Вчення саєнтологів передбачає певний порядок вивчення трудів засновника саєнтології Р. Хаббарда та проведення одитингу – головного таїнства Саєнтологічної церкви.

«Жодна людина не буде щасливою, якщо в неї не має мети, і жодна людина не може бути щасливою, якщо в неї немає віри у можливість і власну здатність досягнути цієї мети» [5] – писав Р. Хаббард, намагаючись довести своїм послідовникам те, що в їхніх силах узнати дорогу до більш безпечного та щасливого життя. Створена їм у 1954 р. Міжнародна Церква Саєнтології (МЦС) проголошує, що «людина дійсно може знайти своє спасіння не просто в якійсь–то майбутній вічності, але тут і зараз» [3, с. 23].